

Mariusz Wysokiński, Wiesław Fidecki

Problem edukacji zdrowotnej w programach telewizyjnych

Problem of health education in TV programmes

Samodzielna Pracownia Umiejętności Pielęgniarskich Wydziału Pielęgniarstwa i Nauk o Zdrowiu Akademii Medycznej w Lublinie

Wstęp

Programy telewizyjne i informacje w nich zawarte są dla człowieka jednym z najważniejszych źródeł wiedzy o świecie, narzędziem mającym wpływ na kształtowanie jego zainteresowań i postaw. Według badań przeprowadzonych przez CBOS Program 1 TVP codziennie lub prawie codziennie ogląda 81% polskiego społeczeństwa, Program 2 TVP 77%, Polsat 72%, a TVN 47% ankietowanych. W związku z tym telewizja obok funkcji wyłącznie rozrywkowych i relaksujących może i powinna pełnić funkcję edukacyjno-wychowawczą, wskazując pożądane zachowania społeczne, w tym także zdrowotne. Stwierdzenie to znalazło częściowe odzwierciedlenie w zapisie Ustawy o Radiofonii i Telewizji, gdzie w art.18.3 zaznaczono, że „audycje nie mogą sprzyjać zachowaniom zagrażającym zdrowiu...” (1). Rola telewizji w edukacji zdrowotnej społeczeństwa została również podkreślona w Narodowym Programie Zdrowia. Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji została zobowiązana w myśl 6 celu operacyjnego do „nasilenia w środkach masowego przekazu edukacji w zakresie zdrowych stylów życia, z naciskiem na kontrolę własnego zdrowia oraz wskazywaniem sposobów zmiany stylu życia i radzenia sobie z głównymi przyczynami zagrożenia zdrowia” (2).

Celem niniejszej pracy było określenie ilościowego i jakościowego zakresu treści propagujących szeroko rozumianą tematykę zdrowotną

w ofercie programowej wybranych stacji telewizyjnych.

Materiał i metoda

Do analizy badawczej wybrano cztery stacje telewizyjne, mające największy udział w oglądalności, tj. TVP 1 – 24,90%, TVP 2 – 20,70%, Polsat – 17,90% oraz TVN – 13,40% (3). O oglądalności decyduje nie tylko oferta programowa, ale także dostępność odbioru programów, co warunkowane jest ilością nadajników danej telewizji. Program 1 TVP nadawany jest przez 165 nadajników, 2 TVP przez 154, Polsat posiada ich 66, zaś TVN 31. Według badań CBOS niemożność oglądania 1 Programu TVP deklaruje zaledwie 0,4% respondentów, 2 Programu TVP – 0,6%, Polsatu 2,7%, a TVN 28% ankietowanych (4).

Badaniami objęto okres od 20.09.2002 do 17.10.2002 roku – łącznie 28 dni. Zastosowano w nich metodę przeglądu ramówki programowej wybranych stacji. Zebrany materiał poddano analizie jakościowej i ilościowej. Analiza wartościująca była dokonana przez dwóch niezależnych sędziów kompetentnych – magistrów pielęgniarstwa. Analiza jakościowa polegała na określeniu problematyki danego programu. Łącznie badaniem objęto 134 810 minut (2246 godziny i 50 minut) czasu antenowego wyżej wymienionych telewizji. Do kategorii programów poświęconych

tematyce zdrowia zakwalifikowano w tym okresie 58 programów. Porównano także ogólny czas antenowy danej stacji z czasem trwania tych programów w badanym okresie oraz w poszczególnych dniach. Dokonano również analizy godzin rozpoczęcia nadawania programów o tematyce zdrowotnej.

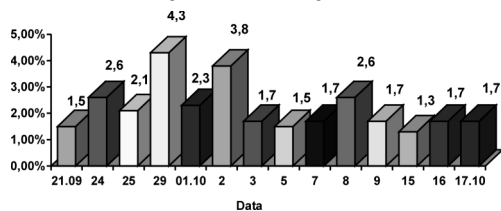
Wyniki badań

W analizowanym okresie łączny czas nadawania programów o tematyce zdrowotnej we wszystkich badanych stacjach wyniósł 1220 minut, co daje 20 godzin i 20 minut. Stanowi to jedynie 0,90% łącznego czasu antenowego tych telewizji.

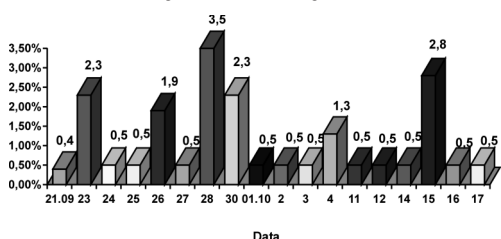
Programy o tematyce zdrowotnej w badanym okresie stanowiły w ramówce Programu 1 TVP 1,22% (łącznie 410 minut) całości czasu antenowego. W Programie 2 TVP 1,21% (385 minut), Polsacie 0,79% (305 minut), a w TVN tylko 0,23% (120 minut) czasu antenowego.

Procentowy udział tych programów w czasie antenowym wybranych stacji w poszczególnych dniach był także zróżnicowany. W przypadku Programu 1 TVP maksymalnie wyniósł on 4,3% oraz 3,8%, najmniej zaś 1,3%. (dokładny rozkład przedstawia rycina 1). Na 28 dni objętych analizą w 14, tj. 50%, nie został wyemitowany żaden program o tematyce zdrowotnej.

Rycina 1. Procentowy udział programów o tematyce zdrowotnej w ramówce TVP 1

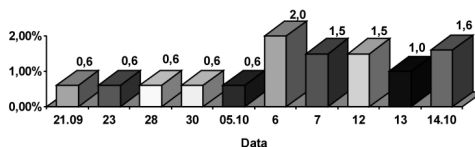
Rycina 2. Procentowy udział programów o tematyce zdrowotnej w ramówce TVP 2

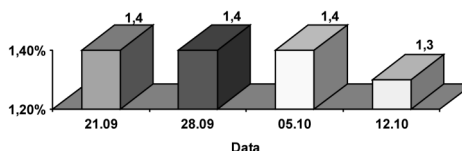
W Programie 2 TVP maksymalny udział programów o tematyce zdrowotnej wyniósł 3,5%, najmniejszy zaś 0,49%. W większości badanych dni udział ten wynosił około 0,5%. Natomiast tego typu propozycji programowej zabrakło w ciągu 10 (36%) dni objętych badaniami. Pełny rozkład procentowy tych programów w poszczególnych dniach przedstawia rycina 2.

W stacjach komercyjnych programy poświęcone zagadnieniom związanym ze zdrowiem zajmowały dużo mniej ogólnego czasu antenowego. W przypadku Polsatu maksymalnie 2,0%, w większości dni wyniósł on 0,6% (rycina 3).

Rycina 3. Procentowy udział programów o tematyce zdrowotnej w ofercie Polsatu

Rycina 4. Procentowy udział programów o tematyce zdrowotnej w jednodniowej ofercie TVN

W TVN audycje te zajmowały najwyżej 1,4% czasu antenowego (rycina 4). Były one również dużo rzadziej emitowane. W badanym okresie w Polsce zabrakło ich w ofercie programowej 18 dni (64%), natomiast TVN 24 dni (86%).

Według Narodowego Programu Zdrowia środki masowego przekazu mają za zadanie kłaść nacisk na:

1. zdrowy styl życia,
2. sposoby radzenia sobie z głównymi przyczynami zagrożeń zdrowia, chorobą,
3. kontrolę własnego zdrowia, ciała.

Stacje telewizyjne oprócz programów, które można zakwalifikować do jednej z trzech wymienionych wyżej kategorii, dodatkowo nadają audycje, których tematyka dotyczy szeroko rozumianych zagadnień zdrowia. Na podstawie analizy

Tabela 1. Klasyfikacja programów o tematyce zdrowotnej do wyszczególnionych kategorii tematycznych

Lp.	Kategoria programu	Tytuły zakwalifikowanych programów
1.	Zdrowy styl życia	„Od A do Z zdrowia”, „Zdrowo i odlatowo”, „Sekrety zdrowia”, „Studio urody”, „Zdrowie”, „Po prostu żyć”
2.	Sposoby radzenia sobie z przyczynami zagrożeń zdrowia, choroby	„Wyprzedzić chorobę. W objęciach jelit”, „Reumatyzm nie musi oznaczać kalectwa”, „Szansa na życie – dzieci po wypadkach na wózkach”, „Wyprzedzić chorobę, czy przepuklina może być groźna”, „Tęgie kłopoty – życie na wadze. Bo ja boję się utyć”, „Tęgie kłopoty – życie na wadze. Duże jest piękne”, „Świat obok nas – Grube dzieci”
3.	Kontrola własnego zdrowia, ciała	„Członki ciała: głowa, stopy”, „Światowy Dzień Serca”, „Bogactwo zapisane w genach”
4.	Programy poglądowe na temat zdrowia, leczenia,	„Operacje plastyczne”, „Mieć nową twarz”, „Medycyna naturalna w Europie – Hydroterapia w Danii”, „Ręce które leczą”, „Twój lekarz”, „Latająca karetka”

programy o tematyce zdrowotnej zaliczono do jednej z powyżej wymienionych kategorii. (tabela 1)

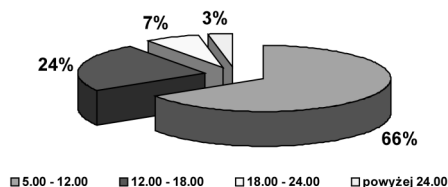
Najwięcej czasu emisji przypadło na kategorię programów poświęconych zdrowemu stylowi życia – 37,71%, najmniej zaś na programy związane z kontrolą własnego zdrowia, ciała – 10,65%. Programy zaliczone do kategorii „programów poglądowych na temat zdrowia, leczenia” stanowiły 35,65%, a związane ze sposobami radzenia sobie z chorobą 15,98% czasu poświęconego tematyce zdrowotnej.

Z ogólnej liczby programów poświęconych zagadnieniom zdrowia najwięcej zostało wyemitowanych przez 2 Program TVP – 39,65% (23 programy) oraz Program 1 TVP, który wyemitował 29,31% (17 programów). Stacje komercyjne nadały odpowiednio: Polsat 24,13% (14), a TVN 6,89% (4) programów poświęcone tematyce zdrowotnej.

Większość tych programów, bo aż 66% całej ich liczby emitowana była w godzinach rannych, tj. pomiędzy godziną 5.00 a 12.00. Natomiast pomiędzy godziną 12.00 a 18.00 zostało ich nadanych 24%. Rzadko pojawiały się w godzinach wieczornych (gdzie oglądalność jest najwyższa), tj. między 18.00 a 24.00, bo jedynie 7%. Po godzinie 24.00 zostało wyemitowane jedynie 3% programów (rycina 5).

Najczęściej programy o tematyce zdrowotnej były emitowane w soboty (24,14%) oraz poniedziałek (20,69%). Natomiast we wtorek i środę nadano po 13,79%, w niedzielę 12,07%, w czwartek 10,35% ogółu ich liczby. Najrzadziej natomiast pojawiały się one w ofercie programowej w piątek, jedynie 5,17%. Według badań z 1996 roku programy poświęcone zagadnieniom zdrowotnym najczęściej emitowane były w poniedziałek, środę i czwartek, a najrzadziej w sobotę i niedzielę (5). Zauważalne jest więc przesunięcie nadawania tych audycji na dni weekendu, co może być wynikiem zwiększającego się zapotrzebowania społeczeństwa na tego typu ofertę programową.

Rycina 5. Rozkład godzinowy w dobowej emisji programów o tematyce zdrowotnej

Podsumowanie

Efektywność edukacji telewizyjnej uzależniona jest, z jednej strony, od treści i formy przez nią przekazywanych, a z drugiej strony, od sposobu

odbioru, uzależnionego od postawy widzów. W działalności tej wykorzystywane są takie formy przekazu, jak: komunikat, wywiad, program publicystyczny, dokumentalny, cykliczny magazyn.

Przeciętny Polak w wieku powyżej 40 roku życia ogląda telewizję średnio 262 minut (4 godziny, 26 minut) dziennie. Natomiast dzieci około 3 godzin w dni powszednie, a w soboty i niedziele nawet do 6 godzin. Jednak w tym czasie rzadko mają oni możliwość skorzystania z oferty programowej poświęconej zachowaniom sprzyjającym potęgowaniu i kształtowaniu zdrowia. Składa się na ten fakt mała liczba programów poświęconych tej tematyce. Kolejnym czynnikiem utrudniającym dostęp do tych programów są godziny ich emisji. Bardzo rzadko pojawiają się one w tzw. godzinach największej oglądalności.

Programy o tematyce zdrowotnej aby przyciągnąć uwagę widzów powinny cechować się autentycznością i fachowością przekazu, atrakcyjnością prezentowanych treści z nadaniem im emocjonalnego zabarwienia, podanych zrozumiałym dla wszystkich językiem, w odpowiednim tempie i tematycznie odnoszących się do bieżących ważnych zjawisk oraz zdarzeń nurtujących społeczeństwo. Uwzględnienie tych przesłanek spowoduje, że programy te będą odnosiły pożądany skutek oraz cieszyły się popularnością.

Streszczenie

Programy telewizyjne i informacje w nich zawarte są dla człowieka jednym z najważniejszych źródeł wiedzy o świecie, narzędziem mającym wpływ na kształtowanie jego zainteresowań i postaw. W związku z tym telewizja powinna pełnić funkcję edukacyjno-wychowawczą, wskazując pożądane zachowania społeczne, w tym także zdrowotne.

Celem prezentowanej pracy było określenie ilościowego i jakościowego zakresu treści propagujących szeroko rozumianą tematykę zdrowotną w ofercie programowej wybranych stacji telewizyjnych.

Do analizy badawczej wybrano cztery stacje telewizyjne (Program 1 TVP, Program 2 TVP, Polsat i TVN), mające największy udział w oglądalności. Badaniami objęto okres od 20.09.2002 do 17.10.2002 roku, łącznie 28 dni.

Zastosowano w nich metodę przeglądu ramówki programowej wybranych stacji. Zebrany materiał poddano analizie jakościowej i ilościowej. Łącznie badaniem objęto 134810 minut (2246 godziny i 50 minut) czasu antenowego wyżej wymienionych telewizji. Do kategorii programów poświęconych tematyce zdrowia zakwalifikowano w tym okresie 58 programów. Określono procentowy udział tych programów w czasie antenowym wybranych stacji. Dokonano oceny zebranego materiału pod kątem: godzin emisji programów o tematyce zdrowotnej, dni tygodnia, w których najczęściej się one pojawiały na antenie oraz klasyfikacji do zaproponowanych kategorii tematycznych.

Słowa kluczowe: **telewizja, edukacja zdrowotna**

Summary

TV programmes and the information contained in them are one of the most important sources of knowledge about the world for man, and the means creating man's interests and attitudes. In connection with that, TV should fulfill the educating and pedagogical function pointing to desirable patterns of social behaviour.

The aim of this study was the description of quantitative and qualitative range of the contents propagating broadly understood health subjects in the programme offer of chosen TV stations. For the research, four TV stations, having the greatest audience, were chosen.

The research covered the period from 20.09.2002 to 17.10.2002 which was 28 days.

The method applied was viewing the programme framework of chosen stations. The collected material underwent quantitative and qualitative analysis. Jointly, the research covered 134810 minutes (2246 hours and 50 minutes) of the emission time of the mentioned above stations. 58 programmes were qualified as health matters programmes. The percentage of time of emission of these programmes in the general emission time was described.

The evaluation of the collected material was performed taking into account the emission time of health matters programmes, the days when

they were mostly emitted and the classification to suggested categories.

Key words: **TV (television), health education**

Piśmiennictwo

1. Ustawa o Radiofonii i Telewizji z dnia 29 grudnia 1992 roku. Dz. U. Nr 7, poz. 34. 1993.
2. Narodowy Program Zdrowia 1996–2005. Cel operacyjny 6. Zwiększenie skuteczności edukacji zdrowotnej społeczeństwa oraz działań w zakresie promocji zdrowia.
3. Raport AGB Group. Tygodniowe udziały stacji w oglądalności z dnia 03.11.2002 roku.
4. Komunikat CBOS nr 2459 z dn. 01.331.2001 Polacy wobec mediów – ujęcie regionalne.
5. Żak M., Charońska E., Janus B.: Informacja zdrowotna w środkach masowego przekazu. [W:] Wołowicka L.: Postępy w Pielęgniarstwie i Promocji Zdrowia. Cz. IX. AM Poznań 1996.

6. Hellwing D.: Skuteczność wybranych środków edukacji zdrowotnej. *Medycyna Ogólna*, 1995, 1, 4, 323–326
7. Bajuk-Piotrowska A.: Telewizja – wróg czy przyjaciel. *Opieka wychowanie terapia*, 2001, 3 (47).
8. Rębała E.: Rola prasy lokalnej w propagowaniu zachowań prozdrowotnych. *Problemy Medycyny Społecznej*, 2001, 34, 350–355.
9. Andruszkiewicz A.: Informacja zdrowotna w lokalnych mediach w oczekiwaniu mieszkańców. [W:] Wołowicka L.: *Postępy w Pielęgniarstwie i Promocji Zdrowia*. Cz. X. AM Poznań 1996.
10. www.tvn.pl
11. www.polsat.com.pl
12. www.tvp.pl

Adres do korespondencji

Mariusz Wysokiński
Samodzielna Pracownia Umiejętności
Pielęgniarskich
Al. Raławickie 1 pok. 328
20–059 Lublin